

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

de aandacht die Hughes besteedt aan de authenticiteit van de therapeut als onderdeel van empathie en als middel om breuken in de werkrelatie te repareren.

Jolanthe de Tempe

Literatuur

Johnson, Susan M. (2004). *The Practice of Emotionally Focused Therapy: Creating Connection* (2nd Edition). New York/Hove: Brunner-Routledge.

Narrative therapies with children and their families: a practitioner's guide to concepts and approaches

Arlene Vetere & Emilia Dowling (eds.) (2005). London/New York: Routledge. EU 31,99. 315 pp. ISBN 1-58391-827-2.

In het boek *Narrative therapies with children and their families* beschrijven vijftientwintig gezinstherapeuten uit het Verenigd Koninkrijk in zeventien artikelen hoe zij systeemtherapie en narratieve therapie in hun beroepspraktijk integreren. Deze integratie is niet vanzelfsprekend en er is ideologische discussie mogelijk over verschil in uitgangspunten en benadering. Minuchin (1998) verweet de narratieve therapeuten dat ze zich teveel verwijderden van systeemtheoretische principes. De focus in de narratieve benadering is op het individu gericht in plaats van op gezinsrelaties en de therapeut werkt veelal in een-op-een gesprekken, stelde Minuchin. Vanuit de narratieve therapie is er de kritiek dat de traditionele systeemtheorie machtsverschillen in relaties negeert en ook in

de therapeutische relatie zelf. 'This book tackles the gap', schrijft Charlotte Burck in het voorwoord. Maar de theoretische discussie wordt er nauwelijks in gevoerd. Dat er tussen beide benaderingen spanning en visieverschil bestaat, wordt maar op enkele plaatsen genoemd. De auteurs benadrukken vooral de overeenkomsten.

In beide benaderingen wordt het individu gezien als onderdeel van een culturele context. In de narratieve benadering wordt het individu aangesproken als een geheel van geïnternaliseerde stemmen van significante anderen.

... probleemverzadigde verhalen ...

Probleemverzadigde verhalen onderhouden circulaire gedragspatronen en die patronen onderhouden weer de dominante verhalen in het gezin, schrijft Alan Carr.

Rudi Dallos vraagt vanuit het narratieve perspectief geprefereerde verhalen uit. Vanuit een systeemperspectief vraagt hij zich af om wiens geprefereerde verhaal het gaat, hoe dat verhaal in interactie tot stand komt en hoe het zich verhoudt tot verhalen van anderen. Dallos noemt ze 'interacterende verhalen'.

Het boek *Narrative therapy with children and their families* is in vier onderverdeeld. In het eerste deel schetsen Vetere en Dowling een kader voor narratieve systeemtherapie. In het tweede deel staan de verhalen van het kind in therapie centraal. Deel drie bevat verhalen over gezinstherapie, triades, patronen en narratieven. Deel vier gaat over narratieve systeemtherapie in speciale contexten, zoals justitie en onderwijs.

Ik zie vier terugkerende thema's in de artikelen.

(1) *In de therapie een context voor meervoudige perspectieven bieden.*

Dowling en Vetere formuleren de volgende vragen als leidraad voor narratieve systeemtherapie: hoe schept de therapeut een context waarin verschillende verhalen naast elkaar mogen bestaan, erkenning en respons krijgen? Wat is de connectie tussen verhalen, opvattingen en waarden in relaties en gebeurtenissen? Hoe genereren wij meervoudige perspectieven over deze gebeurtenissen en verbinden wij verhalen hierover uit het heden en verleden? Wiens verhalen domineren en wiens verhalen worden niet gehoord? Hoe verbreden gezinsleden hun narratief,

laten zij het perspectief van de ander toe en accepteren zij dat verschillende mensen verschillende betekenissen geven aan dezelfde gebeurtenissen?

Gwyn Daniel en Bernadette Wren vertellen hoe volwassen kinderen en ouders met psychiatrische problematiek in therapie elementen van het verhaal van de ander in hun eigen verhaal integreren. Een dochter zoekt erkenning bij haar moeder over de moeilijke jeugd die zij bij haar had. Haar moeder ervaart het als beschuldiging en verdedigt zich. 'Jouw broer heeft daar nooit wat over gezegd'. De therapeuten laten de dochter spreken en haar moeder reflecteren op wat gezegd is. Moeder reflecteert over eigen waarden, dilemma's en idealen over ouderschap in relatie tot eigen jeugdervaringen.

(2) *Ruimte scheppen voor het verhaal en de stem van het kind.*

De stem van veel kinderen in therapie is gemarginaliseerd geraakt door opvattingen over onvolwassenheid, of doordat een kind verstrikt is geraakt in de problematiek en conflicten van ouders. Auteurs in het boek vertellen over kinderen die getrianguleerd geraakt zijn in de gezinsdynamiek na een scheiding. Vetere en Dowling spreken van kinderen met loyaliteitsproblemen die gescheiden parallelverhalen ontwikkelden om bij beide ouders te kunnen blijven aansluiten. Er zijn kinderverhalen die ontkend worden. Ten slotte zijn er kinderen die hun verhaal opofferen om de vrede te bewaren of om als boodschapper tussen de ouders te kunnen functioneren. In al deze gezinsdynamiek

ontstaat er geen gedeeld verhaal over de gebeurtenissen.

Daniel en Wren schrijven over kinderen van ouders met psychiatrische problemen die geen toegang hebben gekregen tot de innerlijke wereld van hun ouders. Steeds weer in het boek wordt benadrukt hoe belangrijk het is om de stem van het kind te bevrijden, zodat kinderen in de gezinscontext een coherent verhaal over zichzelf en hun ouders kunnen ontwikkelen, zonder deloyaal te zijn aan een van hen.

(3) *Met de taal van het kind werken.*

Anders dan volwassenen, die in woorden en abstracties over beleving spreken, geven kinderen veeleer in non-verbale expressies en concretheden uiting aan hun belevingswereld; de inzet van spel en tekeningen helpt kinderen daarbij. Jim Wilson gebruikt theatertechnieken, speelt met een kind en laat ouders meekijken van achter een onewayscreen. Naderhand bespreekt hij het spel met de gezinsleden om samen betekenis te geven aan de gebeurtenissen. Wilson daagt therapeuten uit om te improviseren in het samenspel met kinderen. Een meisje wil leraar zijn en de therapeut speelt leerling in haar klas. Vervolgens introduceert de therapeut, refererend aan Tom Andersen, een ongewoon maar niet te ongewoon verschil in het toneelspel.

(4) *Coherente verhalen over levenservaringen en identiteit co-construeren.*

Gower, Dowling en Gersch deconstrueren, in een opmerkelijk artikel, een cul-

tureel dominant verhaal over succesvol ouderschap en de onafhankelijkheid van kinderen. Er zijn ten onrechte nauwelijks niet-pathologiserende verhalen te vinden over de relatie tussen ouders en hun volwassen kinderen en blijvend ouderschap over volwassen kinderen, stellen zij.

Rudi Dallos verbindt systeemtheorie met hechtingstheorie en narratieve therapie. De hechtingstheorie is teveel op de moeder-kinddyade gericht, schrijft Dallos. Hij spreekt liever van 'a secure family base'. In interactie ontstaat het vermogen om over emotionele en interpersoonlijke onderwerpen te spreken zowel met anderen als met jezelf. Kinderen die door een onveilige gezinssituatie beperkt leren reflecteren of mentaliseren, zijn minder weerbaar in reactie op stress en trauma. Hun verhalen zijn gefragmenteerd en on-samenhangend.

Gerrilyn Smith schrijft over verhalen van kinderen met traumatische ervaringen. Kinderen kunnen gewoonlijk snel schakelen tussen werkelijkheid en spel. Een trauma schaadt dit vermogen. Een kind raakt afgesloten van vrije fantasie en associaties en verstrikt in een 'bevroren traumaverhaal'. Smith helpt kinderen door hen opnieuw in contact te brengen met fantasie en te leren schakelen tussen fantasie en realiteit. De therapeut hervertelt het verhaal van het kind en helpt het metacognities te ontwikkelen. Vervolgens leest het kind het verhaal aan de ouders voor. Smith spreekt van het in interactie bevorderen van 'narrative flexibility'.

Narrative therapy with children and their families is een goed leesbaar boek met uiteenlopende verhalen over de integratie van systeemtherapie en narratieve therapie. De auteurs voeren in dit boek geen theoretische of ideologische discussie, maar bewijzen met hun artikelen dat het werken vanuit de beide perspectieven tot een inhoudelijke verrijking en een verbreding van het repertoire van interventies leidt. De kwaliteit van de artikelen verschilt overigens onderling sterk. Ik had enkele hoofdstukken overgeslagen als ik geen recensie over dit boek zou schrijven. De narratieve benadering wordt soms in zulke algemene termen beschreven dat de

lezer zich kan afvragen of dan niet alle therapie narratief is. Elke gedragsverandering interacteert immers met veranderingen in betekenisgeving. Vooral de artikelen van Dallos, Carr en Smith zijn inspirerend, vernieuwend, mooi opgebouwd en goed onderbouwd. Deze en andere bijdragen maken het lezen van het boek zeer de moeite waard.

Robert van Hennik

Literatuur

Minuchin, S. (1998). Where is the family in narrative family therapy? *Journal of Marital and Family Therapy*, 24, 4, 397-403.

Loss, trauma and resilience: Therapeutic work with ambiguous loss

Pauline Boss (2005). New York/London: Norton. 240 pp. \$ 27,50.
ISBN 978-0-393-70449-5.

Pauline Boss, emeritus hoogleraar in familiestudies, geeft ons vanuit haar jarenlange ervaring als gezinstherapeute én gebaseerd op (eigen) wetenschappelijk onderzoek een conceptueel kader om de problematiek van ambigu verlies beter te begrijpen. Ambigu of dubbelzinnig verlies betreft verlies van naasten in het kader van vermissing, terrorisme en natuurrampen, maar ook bij ziektes zoals Alzheimer. De naasten zijn dan 'afwezig maar toch aanwezig' of ook 'aanwezig maar toch afwe-

zig'. Deze onduidelijke en onzekere vorm van verlies waarbij er geen 'afronding' mogelijk is, beschrijft Boss als de meest stressvolle vorm van verlies voor individuen en families. Bij ambigu verlies worden mensen geacht om twee tegengestelde ideeën tegelijkertijd naast elkaar te verdragen; de vermiste persoon is weg en tegelijkertijd aanwezig, de dementerende is fysiek aanwezig en toch 'is' hij er niet (*tolerance for ambiguity*). Voor families ontstaat er de verwarring over wie er zich nu 'binnen' of